

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ

УДК 100.7+121

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.3.16>**Шостак Віктор Михайлович**

кандидат історичних наук, доцент

кафедри культурології,

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна

orcid.org/0000-0002-4837-9633

МОРАЛЬНА СВІДОМОСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ЕТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

***Вступ.** Питання формування, розвитку і функціонування моральних цінностей в українському суспільстві завжди були актуальними в нашій історії. Всі етапи розвитку українського народу у великій мірі пов'язані з моральною діяльністю його провідної верстви, з цінностями і світоглядними уявленнями громадянського суспільства. Сучасні соціально-економічні та культурно-політичні проблеми розвитку України в своїй основі мають морально-ціннісну основу. У формуванні етичних основ велике значення має діяльність церковно-релігійних структур. В цьому контексті теоретична та інтелектуальна спадщина католицької церкви потребує свого вивчення і аналізу. Особливо актуальними залишаються теоретичні положення катехизму церкви про моральне сумління і чесноти людини. Тому на часі проаналізувати оригінальні науково-теоретичні висновки католицької церкви щодо морального сумління, діяльності і відповідальності людини, значення моральної свідомості в соціокультурному розвитку суспільства і держави.*

Розглянуті офіційні погляди християнських теологів на взаємозв'язок внутрішнього зосередження, досконалості морального сумління і відповідальності за минулі, сучасні і майбутні вчинки. Проаналізовано феномен моральної відповідальності і ролі церкви в духовному розвитку людини. Простежуються особливості головних моральних чеснот людини. Зокрема аналізуються сутнісні характеристики розсудливості, справедливості, мужності і стриманості. Прослідковується взаємодія Божих чеснот з моральними якостями особистості. Аналізується роль виховання, свідомості і волі в процесі становлення морально гармонійної особи. Описуються головні Божі чесноти та значення дарів Святого Духа в досконалому житті людини. Результати дослідження можуть використовуватись в багатьох сферах життя українського суспільства. Головні теоретичні положення роботи будуть цікавими для науковців, громадських діячів, державних службовців, всіх хто вивчає морально-теоретичну спадщину церкви та аналізує актуальні проблеми духовного становлення людини.

***Ключові слова:** катехизм, моральні чесноти, сумління, Бог, дари Святого Духа, свобода, відповідальність, духовні цінності.*

Мета статті: визначити головні світоглядно-релігійні координати катехизму католицької церкви у трактування сутності моральної свідомості та сумління людини. Серед головних завдань слід вказати на необхідність аналізу Катехизму католицької церкви щодо формування християнських чеснот. Зокрема привертають увагу артикули 6 і 7 названої теоретико-теологічної праці, які безпосередньо стосуються розкриття механізмів формування моральної свідомості особистості.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні філософсько-теоретичних і загальнонаукових методів. Зокрема використані аналітично-описовий метод, синтез і абстрагування, метод порівняння і систематизації джерела.

Результати. Питання моральної свідомості і внутрішнього духовного світу людини найбільш чітко розглядаються в 6 Артикулі Катехизму католицької церкви. Автори пов'язують моральну свідомість особистості із її сумлінням, яке у світській етичній науковій думці більшість дослідників відносять до категорій моральної самосвідомості. Католицькі теологи вказують на те, що людина проводить морально досконале життя, коли воно переживається нею як життя у Христі. Головним фактором співпричетності до духовних цінностей Христа є можливість і обов'язок людини пізнати та відчутти присутність Святого Духа. В цьому – головне покликання особи, що намагається зрозуміти моральну досконалість божої присутності.

Катехизм вводить поняття гідності людської особи. Підкреслюється, що лише особа може набути відчуття гідності. Для цього людина повинна заглибитись у свій внутрішній світ, проаналізувати власні внутрішні координати і пріоритети, тобто пізнати себе і відкрити для себе ті внутрішні закони розвитку своєї душі, які стануть дороговказами на її життєвому шляху. У пункті 1776 наводиться визначення II Ватиканського Собору про сутність морального сумління в людині: «Це – закон, записаний Богом у серці людини. Сумління є найінтимнішим і найпотаємнішим центром людини, святилищем, у якому вона є сама з Богом і де Його голос промовляє» [1, с. 423]. Тобто сумління надає людині можливість залишитись наодинці з Богом і почути Його голос. В цьому проявляється дивовижна здатність християнина спілкуватись із сакральним світом. Кожній людині надається шанс почути і бути почутою Богом.

Одночасно підкреслюється конкретне практичне значення морального сумління, яке немов би постійно спостерігає за поведінкою людини, оцінює її вчинки і думки, що спонукають людину приймати те чи інше рішення у своїй практичній діяльності. Суд сумління згідно із офіційним вченням церкви перебуває у серці людини і не тільки підказує, але й наказує чинити і діяти згідно із власною совістю. Часто, веління цього внутрішнього морального ока людини розвиненій особистості набагато важче не виконати, ніж вимоги суспільних норм чи соціальної дійсності. Тобто сумління є потужним регулятором життєдіяльності людини, яка згідно з теоретичними положеннями християнської теології завжди перебуває у ситуації морального вибору. Через сумління Бог промовляє до людини і тому вона не може не виконати поради чи веління Бога. Людина відчуває свою приналежність до Найвищого Добра і визнає авторитет правди. Таким найвищим добром в Катехизмі постає Бог, якого вона приймає і розуміє через Його заповіді.

Показово, що пункт 1777, роз'яснюючи механізм дії морального осуду, вказує на розсудливість людини як важливу християнську чесноту. Розсудлива людина, коли слухає своє моральне сумління, може почути як Бог говорить з нею. Моральне сумління є судом розуму, через який людина пізнає моральну якість конкретного вчинку, що його виконуватиме, виконує зараз чи виконала в минулому часі. У всьому, що людина робить і говорить, вона повинна йти за тим, про що вона знає, що воно є правдивим і чесним. Релігійні мислителі вказують, що саме через суд своєї совісті людина сприймає й пізнає накази Божого Закону.

Разом з тим у вченні католицької церкви наголошується на тому, що сумління є певною матрицею розвитку людської духовності і завжди пере-вершує саме себе, визначає нові обрії розвитку людської особистості. Воно вимагає від людини певних зусиль і глибокого усвідомлення своєї відповідальності та виконання певних зобов'язань перед оточуючим світом і собою.

Чимало положень католицької церкви співзвучні з головними постулатами православної церкви, яка згідно із звичними стереотипами більш схиляється до містичного самозаглиблення у внутрішній світ віруючого. І навпаки, звично вважати, що католицькі теологи закликають максимально використовувати раціональний аналіз і зовнішні фактори для доведення буття Бога та його присутності у світі. Виявляється, що Катехизм католицької релігії також ґрунтується на фундаментальних принципах християнської системи цінностей і загальнохристиянських практиках, які заклали Отці Церкви задовго до офіційного церковного розколу. Більш ніж переконливо про це говорить пункт 1779 католицького Катехизму, який закликає кожного християнина максимально заглибитись у внутрішній світ власної душі, ввійти у себе, щоб почути голос своєї совісті та сумління. Вимагається ретельна внутрішня зосередженість для того аби зрозуміти всі процеси і явища зовнішнього світу та виробити правильну лінію поведінки. Теологи

попереджають, що часто життєві ситуації та постійно виникаючі реальні проблеми спонукають людину не задумуватись над моральністю своїх дій, відкинути будь-які роздуми на етичні теми. Сучасні процеси в українському суспільстві демонструють велику кількість саме таких прикладів. В кризових умовах нашого сьогодення люди не мають ні часу, ні можливостей займатися самоаналізом власної душі чи спостереженням над власними морально-етичними витоками. Дійсність немов би спокушає людину відмовитись від голосу власного сумління і використовувати будь-які засоби для досягнення поставлених цілей чи мети. Саме про таку небезпеку цілком слушно попереджають аналітики церковного вчення, коли наводять слова Святого Августина у його трактаті на Послання Івана до Парфян: «Повернись до свого сумління, розпитай його. Верніться, брати, до вашого внутрішнього світу і в усьому, що чините, дивіться на Бога, що є свідком» (Св. Августин, Трактат на Послання Івана до Парфян, 8, 9).

Важливо зазначити, що Катехизм розрізняє поняття мораль як абсолютну ідеальну вимогу і певний взірець повелінки людини в реальному житті. Одночасно рекомендується застосовувати ідеальні моральні вимоги в залежності від конкретних життєвих ситуацій, що складаються. Від людини вимагається дуже відповідальне ставлення при аналізі дійсних мотивів, якими керується вона у своїх діях і думках. Пункт 1780 говорить про необхідність адекватного судження людини для визначення реального блага і набутих духовних цінностей чи переваг. Передбачається, що людина порівнює свої вчинки, які вона уже здійснила із діями, які вона задумує зробити. На думку авторів правда про моральне добро виражається в законі розуму. Тобто розум трактується як інструмент, який допомагає людині виробити практичне і конкретне розсудливе судження власного морального сумління.

Через сумління особа приймає на себе відповідальність за свою поведінку і конкретні дії. Через совість здійснюється самооцінка і визначається присутність або відсутність Божої благодаті. Вирок суду совісті залишається запорукою надії і милосердя. Засвідчуючи вчинену провину, він нагадує про прощення, якого треба просити, про добро, яке ще треба чинити, і чесноти, які треба безперервно розвивати з Божою благодаттю. «Бог більший, ніж наше серце, і Він усе знає» (1 Ів. 3,19-20).

Важливо нагадати ще один висновок церкви про те, що людина має право діяти згідно з сумлінням і володіє свободою, щоб особисто приймати моральні рішення. Таким чином наголошується на фундаментальному принципі свободи, яка є природним станом становлення і розвитку людини як моральної особистості. Лише в умовах свободи людина може здійснювати справжній моральний вибір і досягати нових висот у власному духовному становленні.

Сумління не надається людині саме по собі. Задум Бога полягає у тому, щоб людина в умовах відповідальної свободи доклала певні зусилля для вивчення власним розумом правдивого добра. В Катехизисі підкреслюється, що виховання сумління необхідне для людей, тому що вони зазнають негативних впливів і їх гріх спокушає, щоб надавати перевагу своїм власним судженням і відкидати авторитетне вчення. Отже запорукою правильного розуміння людиною мотивів власного сумління є досконале знання і визнання вчення церкви. Співпричетність до його істин дає можливість християнину розрізнити справжні моральні цінності від тих, які здаються людині такими. Пізнання цих істин відбувається у людській душі впродовж всього її життя. Пункт 1784 Катехизису наголошує, що виховання сумління є завданням цілого життя. Від перших років це виховання збуджує в дитини пізнання й практикування внутрішнього закону, який пізнається сумлінням. Розсудливе виховання навчає чеснот; воно охороняє або звільняє від страху, самолюбства й гордості, від фальшивого почуття провини і схильності до поблажливості до себе, що виникають з людської немочі і вад. Виховання сумління гарантує свободу й породжує душевний спокій. Суспільні інститути, батьки передусім, повинні забезпечити гармонійний і ефективний процес розсудливого виховання чеснот при формуванні молоді людини. Результатом цього стає звільнення людини від надмірної гордості і самолюбства. Людина набуває душевної рівноваги та спокійного ставлення до життя, звільняється від непотрібних штучних стереотипів поведінки і фальшивих переживань, отримує здатність вибирати лінію поведінки згідно із голосом совісті, розсудливості і позитивного морального досвіду.

Вона аналізує попередні життєві ситуації, слухає порад мудрих людей, яких автори Катехизму називають обачливими людьми. Ставиться завдання розуміти специфіку соціальних обставин і відчувати специфіку розгортання часу у світі. Теологи інтерпретують цей фактор як знаки часу, які символізують фундаментальні зміни. Але головним залишається визначальна мета – здобути допомогу Святого Духа і відчути Його дари.

Катехизм дає досить прості практичні поради і правила для поведінки людини в координатах позитивної моральної культури, які «застосовуються в усіх випадках:

– Ніколи не дозволено чинити зло, щоб із нього вийшло добро.

– «Золоте правило»: «Все, отже, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм» (Мт. 7,12, 2.с.13; Пор. Лк. 6,31, 2.с.91).

– Любов завжди має в собі пошану до ближнього і його сумління: «Згрішивши так проти братів і ранивши їхнє немічне сумління, ви грішите проти Христа» (1 Кор. 8,12,2.с.232). «Добре не робити того, через що твій брат спотикнувся б, або спокусився, або знесилився» [1, с. 426]. Отже, офіційна католицька теологія дає відповідь на одне з найбільш фундаментальних питань етичної науки і практики : чи можна використовувати не зовсім етичні засоби для досягнення моральних цілей, тобто чи можна поганими засобами досягати доброї мети? Відповідь однозначна. Не можна чинити зло, щоб воно посприяло розвитку добра. Сучасна світська етика дещо інакше трактує цю категоричну вимогу. Передбачається, що можна певним чином порушувати моральні норми заради вищих смисложиттєвих цінностей. Разом з тим слід пам'ятати, що кожна конкретна людина робить свій моральний вибір в конкретних життєвих обставинах.

Цей вибір за порадою церкви повинен ґрунтуватися на золотому правилу моральності. Його суть – не роби людям того, що не бажаєш собі. Катехизм підкреслює, що заporукою правильних рішень та дій людини є християнська любов до ближнього, яка не дозволяє вибудовувати свою поведінку, що приносить моральну шкоду оточуючим людям.

Мета розвинутої людської особистості – добра і чиста совість освітлена правдивою вірою. Бо любов виходить водночас «із щирого серця, з доброго сумління та невдаваної віри» (1 Тим. 1, 5, 2, с. 278). Отже, витоками і підґрунтям досягнення людиною стану християнської любові є сумління, яке є духовним центром людини, де віруючий зустрічається з Богом і слухає його порад. Передбачається, що людина повинна не імітувати і замінити щирі віру зовнішніми ознаками релігійності, а власними зусиллями волі, розуму і почуття досягати єднання з Божою присутністю у світі, долучатися до позитивних енергетичних потоків сакрального світу. Для цього Катехизм вказує на необхідність максимально прагнути всім серцем до щирої розмови з Богом.

Катехизм дає чітке визначення моральних чеснот людини: «Чеснота – постійна і тверда схильність робити добро. Вона дозволяє людині не лише робити добрі вчинки, а й також давати від себе те, що є найкраще. Усіма своїми чуттєвими і духовними силами чеснотлива людина прямує до добра; вона живе ним і обирає його у своїх конкретних учинках» [1, с. 427-428]. Теологи наводять слова Григорія Нісського, який у своїй Проповіді на Заповіді Блаженства визначав, що метою духовного розвитку людини є намагання досягти моральної досконалості Бога, стати співпричетним до його безмежної мудрості і моральної величі.

Отже, людські чесноти – це міцні позиції, сталі схильності, постійне вдосконалення розуму й волі, які керують нашими вчинками, впорядковують наші пристрасті й спрямовують нашу поведінку згідно з розумом і вірою. Вони дають легкість, самовладання і радість, щоб вести морально добре життя. Чеснотлива людина – це така людина, яка добровільно чинить добро. Таким чином, в пункті 1804 підкреслюється, що моральні чесноти людини є втіленням твердих переконань, що досягаються постійною роботою раціонального мислення людини і вольовими зусиллями. «Моральні чесноти набуваються зусиллями людини. Вони є плодами і паростками морально добрих вчинків. Вони схиляють усі сили людської особи до єднання з Божою любов'ю» [1, с. 428]. Отже моральний рівень суспільства не надається сам по собі. Він є результатом певних зусиль передусім окремої людини та суспільних структур, які впливають на ці процеси. Саме тоді можна побачити наслідки морально добрих вчинків,

або ж прямо протилежні наслідки, коли моральні чесноти не засвоюються і не сприймаються в суспільстві. Саме такі процеси часто спостерігаємо в українському суспільстві і в діяльності багатьох його структур.

Катехизм вказує на чотири головні чесноти, які мають фундаментальне значення в моральній свідомості людини. Це: розсудливість, справедливість, мужність, стриманість. Правильне відчуття справедливості породжує і є основою для формування у внутрішньому світі людини поміркованості, розсудливості і мужності. Про ці чесноти постійно згадується в Святому Письмі та багатьох богословських працях західної і східної християнської церкви.

Розсудливість дозволяє людині розпізнати в багатьох проявах навколишнього світу істинне, моральне добро та визначити оптимальні шляхи і дії для його примноження. Згідно Томи Аквінського саме розсудливість є істинним правилом діяння і направляє розвиток нашої моральної самосвідомості на шлях досконалості і правильного судження сумління. Катехизм наголошує, що через розсудливість людина втілює в життя свої моральні принципи та вибудовує систему координат, в якій можна добрими діями чинити добрі вчинки та, відповідно, уникати зла. Протистояння злу у більшій мірі трактується як його уникнення. Пригадується теза, що коли зі злом боротися його методами, то добрі наміри часто виливаються в свою протилежність і мимоволі стають частинкою і навіть примножують зло у світі.

В цьому контексті наголошується на чесноті поміркованості, яка впорядковує прагнення людини до задоволень. Крім того, ця чеснота призначена як протизвага бездумному споживанню людиною надмірної кількості матеріальних благ і послуг, які створені суспільством. Поміркованість забезпечує панування волі над інстинктами і втримує прагнення у межах чеснотності. Поміркована особа скеровує до добра свої чуттєві бажання, дотримується здорової стриманості. Ця теза закликає усвідомити необхідність усвідомлення людством важливості добровільної відмови від надмірного споживання і зрозуміти назрілі проблеми людства і людини. Вказується на стриманість як головну передумову природнього розвитку гармонійної людської особистості, яка керує власними пристрастями і бажаннями.

Важливо зазначити, що згідно з церковним вченням моральні якості людини не надаються їй визначально і самі по собі від народження. Від людини вимагається свідоме бажання їх набуті через власну практичну діяльність. Всі вчинки особистості повинні ставити за мету бути морально досконалими. Лише постійні і свідомі зусилля людини будуть помічені Богом, який допоможе очистити їх від негативних проявів і через Божу благодать піднесе на новий рівень моральної досконалості. Церква передбачає, що людина може досягти щастя, коли вся сукупність правових, економічних і соціальних координат дозволяє їй бути моральною. Важливо, щоб реальна практика відносин у суспільстві дозволяла людині вибирати діяльність відповідно до християнських чеснот. Адже нелегко людині, пораненій гріхом, зберігати моральну рівновагу [1, с. 410].

Людські чесноти співвідносяться з Божими чеснотами. Через людські здібності людина може прилучитися до правдивих основ Божих чеснот, стати їх втіленням та продовженням. Божі чесноти є початком моральної поведінки християнина. Вони оживляють його приховані прагнення до духовно гармонійного життя. Через ці чесноти Бог присутній у людських відносинах і почуттях. Саме їхня присутність є свідченням розгортання Святого Духу у душі людини.

Віра займає одне з головних місць в координатах Божих чеснот, які подаровані людині. Адже Бог є Правдою. Тому через правдиву і щирі віру людина цілковито довіряється Богові, робить все для того, щоб дізнатися Його волю і задуми у видимому світі. Як наслідок, віруючий християнин прагне спочатку зрозуміти шляхи і форми розповсюдження Божої присутності у світі, а потім виконати Божу волю і стати частинкою всезагального впорядкування світу згідно його задумів. В цьому контексті пункт 1815 попереджає, що Дар віри залишається в тому, хто не згрішив проти неї. Але «віра без діл мертва». Віра, позбавлена надії і любові, цілком не єднає вірного з Христом і не робить його живим учасником розповсюдження Божої волі у світі.

Катехизм трактує Любов як одну з основних заповідей Ісуса, через якого Бог промовляє до людей. Ми любимо Бога понад усе задля Нього Самого, а наших ближніх – як самих себе задля

любові до Бога. У пункті 1825 згадують слова апостола Павла щодо правильного і глибокого розуміння глибини християнської Любові, як головної духовної здатності людини: «Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не заздрить, любов не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою, все зносить, в усе вірить, усього надіється, все перетерпить» [2, с. 236-237]. Катехизм говорить про абсолютну свободу і добру волю, яку дарує Бог людині для усвідомлення і досягнення такого рівня осягнення світу та призначення християнина. Сутність визначає Василій Великий у своїх Правилах: «Або ми відвертаємося від зла через страх покарання і перебуваємо у стані раба, або ми йдемо за плодом винагороди – і ми подібні до наймитів, або, врешті, ми послухні задля самого добра і з любові до того, хто наказує, – і тоді ми є як діти» [1, с. 434]. Українська дійсність все менше показує приклади моральної свідомості двох перших шляхів, а останній залишається більше бажаним ніж втіленим у реальні соціально-економічні і релігійно-церковні відносини. Адже плодами любові є радість, мир і милосердя; любов вимагає добротності і братньої настанови; вона є доброзичливою; викликає взаємність; залишається безкорисливою і щедрою; вона є дружбою і співпричастям.

Моральні якості християн у трактуванні Катехизму католицької церкви співпадають з розумінням моралі усіма християнськими церквами. Наголошується, що духовне життя віруючої людини підтримується і оживляється дарами Святого Духа. Їх нараховується сім. Це мудрість, розум, рада, сила, знання, побожність і страх Божий. Через ці дари в людині формуються дванадцять досконалостей: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, милосердя, тихість, вірність, скромність, стриманість, цнотливість.

Висновки. Головним фактором співпричетності до духовних цінностей Христа є можливість і обов'язок людини пізнати та відчутти присутність Святого Духа. Головне покликання особи – намагатися зрозуміти моральну досконалість божої присутності. Моральне сумління надає людині можливість залишитись наодинці з Богом і почути Його голос. Кожній людині надається шанс почути і бути почутою Богом.

Суд сумління перебуває у серці людини і не тільки підказує, але й наказує чинити і діяти згідно із власною совістю. Через сумління Бог промовляє до людини і радить як правильно чинити. Катехизм закликає кожного почути голос своєї совісті та сумління через ретельну внутрішню зосередженість. Теологи рекомендують застосовувати ідеальні моральні вимоги в залежності від конкретних життєвих ситуацій, що складаються. Від людини вимагається дуже відповідальне ставлення при аналізі дійсних мотивів своїх дій і думок. Катехизм дає досить прості практичні поради і правила для поведінки людини в координатах позитивної моральної культури, які застосовуються в усіх випадках: 1) ніколи не дозволено чинити зло, щоб із нього вийшло добро; 2) все, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм; 3) любов завжди має в собі пошану до ближнього і його сумління.

Моральні чесноти людини є втіленням твердих переконань, що досягаються постійною роботою раціонального мислення людини і вольовими зусиллями. Цей процес може відбуватись лише в умовах свободи, простір якої особистість наповнює моральним змістом і розширює горизонти добра. Людина добровільно бере на себе тягар і відповідальність за координати розвитку власного сумління та життєдіяльності.

Чеснота є постійним і твердим нахилом робити добро. Катехизм вказує на чотири головні чесноти в моральній свідомості людини: розсудливість, справедливість, мужність, стриманість.

Розсудливість робить здатним практичний розум розпізнавати за будь-яких обставин наше правдиве добро і вибирати необхідні засоби для його досягнення. Справедливість полягає в постійному й сильному бажанні віддати Богові й ближньому те, що їм належить. Мужність забезпечує у труднощах твердість і витривалість у прямуванні до добра. Поміркованість приборкує потяг до чуттєвих задоволень і запевняє рівновагу в користуванні створеними благами.

Моральні чесноти зростають через виховання, свідомі вчинки і витривалість у зусиллях. Божі чесноти роблять християн здатними до життя зі Святою Трійцею. Існують три Божі чесноти: віра, надія, любов. Вони формують та оживляють усі моральні чесноти.

Моральні якості християн у трактуванні католицької церкви співпадають з розумінням моралі усіма християнськими церквами. Наголошується, що духовне життя віруючої людини підтримується і оживляється дарами Святого Духа. Їх нараховується сім : мудрість, розум, рада, сила, знання, побожність і страх Божий.

Катехизм трактує Любов як одну з основних заповідей Ісуса, через якого Бог промовляє до людей. Любов є найвищим ступенем досконалості і формою всіх чеснот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Катехизм Католицької Церкви. Жовква. 2002. 772 с.
2. Новий Заповіт і Книга Псалмів. 988-1988. Ювілейне видання. Гедеонові браття. К. 462 с.

REFERENCES

1. Katekhyzm Katolytskoi Tserkvy [Cattism of the Catholic Church] (2002) Zhovkva. 772 s.
2. Novyy Zapovit i Knyha Psalmiv [NEW TEACH AND PSALMO Book]. 988-1988. Yuvileynе vydannya. Hedeonovi brattya. K. 462 s.

Shostak Viktor Mikhailovich

Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department of Cultural Studies
Volyn National University them. Lesya Ukrainka
13, Voli Ave., Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4837-9633

THE MORAL CONSCIOUSNESS OF THE INDIVIDUAL IN THE ETHICAL CONCEPT OF THE CATHOLIC CHURCH

Introduction. *The issues of formation, development and functioning of moral values in Ukrainian society have always been relevant in our history. All stages of development of the Ukrainian people are largely related to the moral activity of its leading classes, with the values and ideological ideas of civil society, modern socio-economic and cultural and political problems of Ukraine's development of Ukraine have a moral and value basis. In the formation of ethical bases, the activity of church and religious structures is of great importance. In this context, the theoretical and intellectual heritage of the Catholic Church needs its study and analysis. Particularly relevant are the theoretical provisions of the Catechism of the Church about the moral conscience and virtues of man. Therefore, to analyze the original scientific and theoretical conclusions of the Catholic Church on the moral conscience, activity and responsibility of man, the importance of moral consciousness in the socio-cultural development of society and the state. The official views of Christian theologians on the interconnection of internal concentration, perfection of moral conscience and responsibility for past, present and future actions are considered. The phenomenon of moral responsibility and the role of the church in the spiritual development of man is analyzed. Features of the main moral virtues of man are traced. In particular, the essential characteristics of prudence, justice, courage and restraint are analyzed. The interaction of God's virtues with the moral qualities of the individual is traced. The role of education, consciousness and will in the process of becoming a morally harmonious person is analyzed. The main virtues of God and the importance of the gifts of the Holy Spirit in the perfect life of man are described. The results of the study can be used in many spheres of life of Ukrainian society. The main theoretical provisions of the work will be interesting for scientists, public figures, civil servants, all who study the moral and theoretical heritage of the church and analyze the actual problems of human spiritual formation.*

Key words: *catechism, moral virtues, conscience, God, the gifts of the Holy Spirit, freedom, responsibility, spiritual values.*